

ΠΑΡΝΩΝΑΣ

ΑΠΟΣΤΟΛΗ :

Δύο από τα ομορφότερα Ελληνικά βουνά, ο **Κίσσαβος** στη Θεσσαλία και ο **Πάρνωνας** στην Πελοπόννησο, έχουν την ίδια ατυχία. Ζουν μόνιμα στη σκιά των διάσημων γειτόνων τους, του μυθικού **Όλυμπου** και του μεγαλόπρεπου **Ταΰγετου**. Οι φημισμένες κορυφές του **Μύτικα** και του **Προφήτηλίας** σχεδόν μονοπωλούν το ενδιαφέ-

ρον των Ελλήνων και ξένων ορειβατών, που, από τα ανεμοδαρμένα ύψη τους, απλά αγναντεύουν με συγκαταβατικότητα τις χαμηλότερες κορυφές του Κίσσαβου και του Πάρωνα. Ούτε εμείς αποτελέσαμε εξαίρεση. Πολύ πριν γνωρίσουμε - και εκτιμήσουμε - τον Κίσσαβο, ονειροπολήσαμε στις πανύψηλες κορυφές του βουνού των αρχαίων θεών και πριν γαληνέψουμε στα μονοπάτια του Πάρωνα, νιώσαμε

ΚΕΙΜΕΝΟ: ΘΕΟΦΙΛΟΣ Δ. ΜΠΑΣΓΙΟΥΡΑΚΗΣ
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: ANNA A. ΚΑΛΑΪΤΖΗ

ΤΣΙΝΤΖΙΝΑ

το αλύπητο μαστίγωμα του παγωμένου βοριά στις πλαγιές της "Πυραμίδας". Τον Πάρωνα αρκούμασταν, όπως οι περισσότεροι, να τον διασχίζουμε με το αυτοκίνητο. Ποτέ ένα σημείο του δεν είχε αποτελέσει τον κύριο προορισμό μας. Ως τη στιγμή που ο **Κυριάκος Παπαγεωργίου**, αυτός ο ακάματος "ανιχνευτής" μας, μας μίλησε για τα **Τσίντζινα**, τον ορεινό οικισμό του κεντρικού Πάρωνα με τη

σημερινή ονομασία "**Πολύδροσο**". Υπήρχε εκεί ένα φιλόξενο κατάλυμα στεγασμένο στο Δημοτικό Σχολείο του 19ου αιώνα. Υπήρχε ένα χωριό πετρόχτιστο. Υπήρχαν ολόγυρα σηματοδοτημένα μονοπάτια. Και υπήρχε ακόμη μια φύση αυθεντική, μακριά από το ρεύμα του μαζικού τουρισμού. Ήταν αυτά ακριβώς που αναζητούσαμε για μια πρώτη μας γνωριμία με τον Πάρωνα...

▲ Οι νύχτες του φθινοπώρου είναι ψυχρές, τα υπαίθρια τραπεζάκια στο μπαράκι του ξενώνα αδειάζουν με το πέσιμο του ήλιου από τους θαμώνες τους.

► Σε κάποια από τα δωμάτια του "Σχολαρχείου", το παραδοσιακό σιδερένιο κρεβάτι χαρίζει μια ρομαντική νότα παρελθόντος στον επισκέπτη.

ΞΕΝΩΝΑΣ "ΣΧΟΛΑΡΧΕΙΟ" ΣΤΑ
ΤΣΙΝΤΖΙΝΑ

- Ο ξενώνας μας δεν διαθέτει δορυφορική τηλεόραση, κλιματισμό και υδρομασάζ, μου λέει στο τηλέφωνο ο **Αντώνης Παπανικολάου**. Εδώ πάνω δεν τα χρειαζόμαστε. Σας εγγυόμαστε όμως πως θα βρείτε γαλήνη, καλή μουσική, ανθρώπινη ζεστασιά και φιλοξενία σαν στο σπίτι σας. Το περιοδικό και τη δουλειά σας τα γνωρίζω. Θα είναι μεγάλη χαρά να σας έχουμε κοντά μας.

Ο τόνος της φωνής του είναι ευγενικός και ανοιχτόκαρδος, από την πρώτη στιγμή μας προδιαθέτει ευχάριστα.

Αθήνα, Αττική Οδός με άρωμα Ευρώπης, σήραγγα Αρτεμισίου με το τελευταίο φως,

νυχτώνουμε στην Τρίπολη. Παίρνουμε τον δρόμο για τη Σπάρτη και μελετάμε τον αναλυτικό χάρτη των εκδόσεων "ROAD" (ΠΑΡΝΩΝΑΣ 1:50.000). 13 χιλιόμετρα πριν από τη Σπάρτη και 677 από τη Θεσσαλονίκη, εγκαταλείπουμε το κεντρικό οδικό δίκτυο και στρίβουμε αριστερά. Στα 3,5 χλμ. κατευθυνόμαστε δεξιά για **Βασαρά, Βέροια** και **Τσίντζινα**, που στις πινακίδες αναφέρονται κυρίως ως "Πολύδροσο". Στροφές, τοπίο νυχτερινό, χαμηλοί όγκοι βουνών και ρεματιές, η κίνηση στο δρόμο είναι περίπου ανύπαρκτη, μόνον στη μικρή πλατεία στα Βέροια είναι ανοιχτό ένα ταβερνάκι. Μετά τα Βέροια ο χάρτης επισημαίνει γραφική διαδρομή, μα μέσα στη νύχτα τι να καταλάβεις;

Νέες στροφές, νέα σκοτεινά χιλιόμετρα, ανηφορίζει για λίγο ο δρόμος και ξαφνικά, εντε-

λώς απρόσμενα, ενώνονται οι βουνοκορφές σ' έναν μεγάλο κύκλο. Στο βάθος και στις πλαγιές της φυσικής αυτής χοάνης, λαμπυρίζουν τα φωτάκια του χωριού.

Ο δρόμος κατηφορίζει για λίγο, διασχίζει στενός τα πρώτα σπίτια και, τη στιγμή που το οδόμετρο δείχνει **702** χιλιόμετρα ακριβώς, φτάνουμε στο κέντρο του οικισμού.

Μια καλοφτιαγμένη πέτρινη σκάλα μας οδηγεί στην κυκλική, πλακόστρωτη πλατειούλα. Τέσσερα υψηλόκορμα, αλλά όχι γέρικα πλατάνια, την καλύπτουν με πυκνά κλαδιά και πλούσια φυλλώματα. Μικροί προβολείς κρυμμένοι ανάμεσά τους κοσμούν τα φυλλώματα με μικρές εστίες θαμπού φωτός, που χαρίζουν στην πλατεία μιαν εικόνα πολύ ρομαντική. Στο νότιο τμήμα της και λίγο χαμηλότερα ορθώνεται η πετρόχτιστη εκκλησία της Παναγίας. Το κτίριο όμως που δεσπόζει με τον όγκο του στο χώρο είναι ο ξενώνας "**Σχολαρχείο**", στο βόρειο τμήμα της πλατείας. Πάνω από το υπέρθυρο της κεντρικής εισόδου μια εντοιχισμένη μαρμάρινη πλάκα αναγράφει: "**ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΑΡΡΕΝΩΝ. ΑΝΕΓΕΡΘΗ ΔΑΠΑΝΑΙΣ ΤΟΥ ΦΙΛΟΠΑΤΡΙ-**

ΔΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ 1891".

Ο μεγάλος αυτός ευεργέτης του χωριού μετανάστευσε στην Αίγυπτο και ανέπτυξε σπουδαία επιχειρηματική δράση στις βαμβακοφυτείες. Πολλοί ακόμη Τσιντζινιώτες, μετανάστευσαν με κύριους προορισμούς την Αίγυπτο και την Αμερική, όπου έκαναν σημαντικές περιουσίες. Πολυπληθέστερη είναι η Αμερικανική κοινότητα των Τσιντζινών, που τα μέλη της συναντώνται κάθε χρόνο στο Jamestown της Ν. Υόρκης την τελευταία εβδομάδα του Ιουλίου. Πολλοί απ' αυτούς κρατούν κάθε καλοκαίρι ένα μέρος των διακοπών τους για τα Τσιντζινα.

- *Καλώς τους, καλώς τους!* φωνάζει χαρούμενα ο Αντώνης. *Αργήσατε λίγο για τον απογευματινό καφέ αλλά φτάσατε έγκαιρα για το βραδινό κρασάκι.*

Η θερμή υποδοχή του Αντώνη συνοδεύεται από τη ζεστασιά της εξαιρετικής αίθουσας με τον διακριτικό φωτισμό, την άριστη επένδυση ξύλου και τις αναπαυτικότερες γωνιές. Είναι ολοφάνερο, πως στο παλιό σχολείο του χωριού, που μισό αιώνα από την ίδρυσή του σταμάτησε τη λειτουργία του, κάποια χέρια

δούλεψαν με μεθοδικότητα και αγάπη. Και, μολονότι εδώ και 65 χρόνια έχουν πάψει να ακούγονται οι παιδικές φωνές, το ιστορικό τριώροφο κτίριο εξακολουθεί να επιζεί και να συνεισφέρει στον τόπο με την νέα του ταυτότητα. Καθώς οι πρώτες φλόγες τυλίγουν τα κούτσουρα, οι επισκέπτες του Σχολαρχείου

γιαπρόακια και πιτάκια και αμέσως μετά με δυο τεράστιες πιατέλες, που περιέχουν χοντρά μακαρόνια εκπληκτικά και "προτογιάχνι". Είναι δε το προτογιάχνι αρνάκι μικρό σε κομματάκια, τσιγαρισμένο με λάδι και βουτηγμένο σε πελτέ ντομάτας. Η γεύση του είναι απλά απερίγραπτη, ελάχιστα όμως θα το

◀ Το τεράστιο πέτρινο τζάκι χαρίζει μια ξέχωρη θαλπωρή στην επενδεδυμένη με ξύλο και εξαιρετικά καλαισθητη αίθουσα του "Σχολαρχείου".

▶ Η παραδοσιακή μαγειρική της Μάντως, εκτός από τις περίπλοκες συνταγές της, επεκτείνεται και στις απλές πατάτες, που είναι πάντα κομμένες στο χέρι και τηγανισμένες στο τηγάνι.

μαζεύονται σιγά-σιγά γύρω απ' το μεγάλο τζάκι, όπως κάποτε μαζεύονταν γύρω από το δάσκαλό τους οι μαθητές.

Μια απαλή, νοσταλγική μουσική είναι διάχυτη στη μεγάλη αίθουσα. Καθόμαστε για λίγο στο καναπεδάκι μπροστά στα πανοραμικά παράθυρα, που έχουν άμεση θέα στην πλατεία με τον υπέροχο φωτισμό. Το μεσημέρι εγκαταλείπαμε τη ζεστή Θεσσαλονίκη και το επίπεδο της θάλασσας. Οχτώμιση ώρες μετά βρισκόμαστε σ' αυτό τον γαλήνιο τόπο στην αγκαλιά του Πάρνωννα, σε υψόμετρο 1000 μέτρων με αναμμένο τζάκι.

- Προτείνω να γιορτάσουμε την άφιξή σας μ' ένα καλό κρασάκι, λέει ο Αντώνης.

Κάτω ακριβώς από τον Ξενώνα μια μεγάλη πετρόχτιστη πηγή κελαρύζει ασταμάτητα.

Αμέσως μετά είναι η ταβέρνα της Μάντως. Η παρουσία της Μάντως τα τελευταία 24 χρόνια είναι κεφάλαιο πολύτιμο για τα Τσίτζινα, αφού το ταβερνάκι της μένει ανοιχτό και τους χειμώνες. Πληθωρική, εξωστρεφής και αεικίνητη, πολύ γρήγορα μας γοητεύει με τη μαγειρική της. Αρχικά με νοστιμότητα

συνιστούσα σε όσους κάνουν δίαιτα.

Τιμούμε όσο μπορούμε τις εξαιρίες αυτές γεύσεις και τις συνοδεύουμε με θαυμάσιο Νεμεάτικο κρασί.

Η νύχτα κυλάει αργά, τα κούτσουρα αντέχουν, θυμάται ο φίλος μας τα χρόνια της Αθήνας, πρώτα τις σπουδές, ύστερα το ανελέητο τρέξιμο στο στίβο της ζωής και μετά, πεντέξι χρόνια πριν, την τυχαία επίσκεψη στα Τσίτζινα με φίλους. Αυτό ήταν! Ο τόπος τον μά-γεψε και τον κέρδισε οριστικά. Από το 2000 στον Ξενώνα "Σχολαρχείο", ο Αντώνης Παπα-νικολάου με τις εξαιρετες υπηρεσίες του κρα-τάει τα Τσίτζινα ανοιχτά και τους χειμώνες.

ΜΙΑ ΠΡΩΤΗ ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ

Η μέρα ξημερώνει ανέφελη, ώσπου όμως να φανεί ο ήλιος απ' τα βουνά, η ψύχρα του Σεπτέμβρη είναι διαπεραστική, το βοριαδάκι σείει δυνατά τα πλατανόφυλλα. Αργότερα διεισδύουν απ' τα φυλλώματα οι ακτίνες, ο

▲ Ο Αντώνης Παπανικολάου, καθισμένος σ' ένα παλιό θρανίο του Σχολείου, έχει ξαναδώσει με την λειτουργία του ξενώνα νέα πνοή στο επιβλητικό οίκημα αλλά και στον οικισμό των Τσίντζινων σ' όλη τη διάρκεια του χρόνου.

▼ Ο μπάρμπα-Πάνος τη στιγμή που φέρνει τις φρεσκοκομμένες ντομάτες από το περιβολάκι του.

αέρας καταλαγιάζει, στο φως της μέρας αποκαλύπτεται η πλατεία ειδυλλιακή και ελκυστική.

- *Ας πιούμε στη φύση τον καφέ μας, προτείνω στον Αντώνη.*

Το ισόγειο του ξενώνα, είναι διαμορφωμένο σ' ένα ωραίο καφέ-μπαρ με πολλά υπαίθρια τραπέζια, που γνωρίζουν μέρες ακμής σ' όλη τη θερινή περίοδο. Ξεκινάει λοιπόν η μέρα με τα τιπίσιμα των πουλιών και τον ασίγαστο ήχο του νερού από την πετρόχτιστη πηγή. Το χωριό ξυπνάει σιγά-σιγά, ακούγονται οι πρώτες καλημέρες, τα καφενεία του ανοίγουν για τον πρωινό καφέ, δύο-τρία αγροτικά αυτοκίνητα διασχίζουν το δρόμο κάτω απ' την πλατεία.

- *Μέρα με τη μέρα ο κόσμος λιγοστεύει, παρατηρεί ο Αντώνης. Το καλοκαίρι τέτοια ώρα ήταν γεμάτη η πλατεία. Μετά από λίγο καιρό οι μόνιμοι κάτοικοι θα μετριούνται στα δάχτυλα, θα απομείνουν ελάχιστοι να "φυλάνε Θερμοπύλες". Όπως όλα σχεδόν τα ορεινά χωριά έτσι και τα Τσίντζινα θα περιμένουν τους επισκέπτες της Παρασκευής και του Σαββατοκύριακου για να ζωντανέψουν.*

Διακρίνω έναν τόνο μελαγχολίας στη φωνή του. Δεν έχει άδικο. Για κάποιους το φθινόπωρο είναι μια εποχή ρομαντική, για κάποιους άλλους όμως είναι ο προάγγελος του μακρύ και σιωπηλού χειμώνα. Ξεκινάμε για μια πρώτη γνωριμία με την περιοχή.

Ανηφορίζουμε προς την έξοδο του οικισμού και αμέσως αποκαλύπτεται όλη η γοητεία του λεκανοπεδίου των Τσίντζινων. Μοιάζει μ' έναν πελώριο κρατήρα, που όλο σχεδόν το κοίλο τμήμα του καταλαμβάνει ο οικισμός, ενώ τα ανώτερα σημεία διαφεντεύει η φύση με πυκνά δάση έλατων.

Ως το μεσημέρι πραγματοποιούμε ποικίλες οδικές διαδρομές, προς τα **Βέροια**, προς τον ωραίο οικισμό της **Βαμβακούς** προς την γραφικότετη **Καστάνιτσα** και τον **Αγ. Βασίλειο**. Ο Πάρνωνας ξεδιπλώνεται σ' όλο του το φυσικό μεγαλείο, με απέραντα ελατοδάση, ξέφωτα και θέσεις θέας, ρεματιές, χλοερά βουσκοτόπια και χαράδρες, ομαλές ή απότομες κορυφές. Σε αρκετά σημεία το **Δασοχέιο Σπάρτης** έχει δημιουργήσει ωραίους χώρους αναψυχής πέτρινες πηγές με γάργαρο νερό, αληθινή ευτυχία για τον περιηγητή ή πεζοπόρο. Μερικά χιλιόμετρα πάνω από τα Τσίν-

Τσίτζινα. Γραφικότητα και γαλίνια, ανάμεσα στα ελατοδάση του Πάρνωνα.

τζίνα, μας εντυπωσιάζουν οι χαρακτηριστικοί ευθυτενείς κορμοί των μαυρόπευκων. Είναι μια πειραματική επιφάνεια που έχει δημιουργηθεί το 1970 από το Ινστιτούτο Δασικών Ερευνών, όπου, εκτός των άλλων παρατηρήσεων, μετράται και η ετήσια αύξηση των δέντρων.

Από παντού ξεπροβάλλουν μικρά αυτοφυή έλατα και πεύκα. Είναι εξαιρετική η φυσική αναγεννητική ικανότητα του Πάρνωνα και δίκαια έχει αποκληθεί "το θηλυκό βουνό", σε αντίθεση με τον Ταύγετο, που είναι το "αρσενικό βουνό" της Πελοποννήσου. Επι-στρέφουμε το απομεσήμερο, γοητευμένοι απ' αυτή την πρώτη και "εξ' απαλών ονύχων" επαφή με τον Πάρωννα.

- Είναι ώρα να δοκιμάσετε και την μαγειρική της κυρά-Μαρίας στην ταβέρνα του "Πανούλη", λέει ο Αντώνης.

Το ταβερνάκι του μπάριμπα-Πάνου Τσελέκη βρίσκεται στο ΝΑ άκρο του χωριού. Το υπαίθριο ταρτσάκι του δεσπόζει πάνω από τη ρεματιά, που διασχίζει τον οικισμό. Μέσα

στη ρεματιά κυλάει αστείρευτο το Τσιτζινιώτικο ρέμα, που πηγάζει από τα απότομα πρανή του εξωκκλησιού του **Αϊ-Γιάννη**, για να καταλήξει στον παραπόταμο του Ευρώτα, **Κελεφίνα**.

Η πορεία του μαγαζιού χάνεται στα χρόνια του μεσοπολέμου, όταν ο **Σαράντος Τσελέκης**, επιστρέφοντας από την Αμερική, άνοιξε εδώ το πρώτο ζαχαροπλαστείο. Στη συνέχεια το μετέτρεψε σε ταβέρνα, παράδοση που συνεχίζει ο μπάριμπα-Πάνος.

Όπως στις Μάντως, έτσι και εδώ το γεύμα είναι υπέροχο. Οι πατάτες και οι ντομάτες εί-ναι από το περιβολάκι της ρεματιάς, το ωραίο κοκκινέλι από την Γράμμουσα.

Ακολουθούν δύο τεράστιες πάντα πιατέλες με μακαρόνια και συκωτάκια αρνίσια με γλυκάδια. Χαλαρώνουμε στον ζεστό απογευματινό ήλιο αγναντεύοντας, πολύ κοντά απέναντί μας, το πυκνό ελατοδάσος και το σπηλαιώδες εξωκκλήσι του **Αϊ-Γιάννη**, στην απόκρημνη πλαγιά.

- Πάει μονοπάτι εκεί πάνω; ρωτώ τον

Αντώνη.

- Και βέβαια, είναι κι αυτό ένα από τα πολλά σηματοδοτημένα μονοπάτια, που έχουν κάνει διάσημα τα Τσίντζινα στους κύκλους των φυσιολατρών και πεζοπόρων. Ήδη το βράδυ έχω κανονίσει μια συνάντηση με τον "Δάσκαλο", τον πιο αρμόδιο άνθρωπο για τις πεζοπορικές διαδρομές. Αλήθεια, όμως, σ' ενδιαφέρει μια ανάβαση στον Αϊ-Γιάννη;

- Κάποια στιγμή οπωσδήποτε, του απαντώ.

- Και γιατί δεν πάτε τώρα; επεμβαίνει ο μπάρμπα-Πάνος.

Βάζουμε τα γέλια. Στην κατάσταση που είμαστε μετά τις συνωπιαίες και τα κρασιά, μπο-

μεγάλα έλατα. Ο γολγοθάς μας, που καλύπτει μια υψομετρική διαφορά 180 μέτρων, διαρκεί μισή ώρα, σημαντικά περισσότερο από το 10λεπτο του μπάρμπα-Πάνου. Βρισκόμαστε επιτέλους στα έγκατα μιας σπηλιάς μεγάλων διαστάσεων, με πυραμιδοειδή οροφή από συμπιεγή βράχο. Στο βάθος του σπηλαιίου βρίσκεται το λιτότατο εκκλησάκι του Αϊ-Γιάννη του Προδρομού, με υπολείμματα τοιχογραφιών του 14ου αιώνα (!), που μόλις διακρίνονται στο μισοσκόταδο του σπηλαιίου. Ξύλινα σκαλοπάτια μας οδηγούν σ' έναν εξώστη, στο ανώτερο τμήμα του στομίου της σπηλιάς, απ' όπου η θέα προς τα Τσίντζινα και το αντι-

Ο εκπληκτικός ναΐσκος του Αϊ-Γιάννη χτισμένος στις απόκρημνες πλαγιές πάνω από τα Τσίντζινα. Στο βάθος της μεγάλης σπηλιάς με την πυραμιδοειδή οροφή και τους παραπετασματοειδείς σταλακτίτες, ο ναΐσκος είναι λιτότατος αλλά εξαιρετικά υποβλητικός.

ρούμε να πάμε μόνο ως το κρεβάτι μας.

- Μπά, νέα παιδιά είστε, επιμένει ο μπάρμπα-Πάνος. Σ' ένα 10λεπτο θα είστε στον Αϊ-Γιάννη.

Δεν ξέρω ποια φιλοτιμία μάς ώθησε να το αποφασίσουμε. Το βέβαιο είναι, ότι μετά από λίγο βρισκόμαστε έξω απ' το χωριό, εκεί όπου η ασφαλτος προς **Αγριάνο** συναντάει το μονοπάτι του Αϊ-Γιάννη. Η διαδρομή είναι άριστα σηματοδοτημένη αλλά πολύ ανηφορική. Σε δύο λεπτά έχουμε ήδη μετανιώσει για την αυθόρμητη απόφασή μας. Είναι πολύ διαφορετικό να ανηφορίζεις κανείς με ελαφρύ στομάχι στη δροσιά του πρωινού, από το να επιχειρεί το ίδιο πράγμα μετά από πλούσιο γεύμα κάτω από τον ζεστό ήλιο του απογεύματος. Το περιβάλλον ωστόσο είναι υπέροχο, κατάφυτο με κέδρα, πουρνάρια, μικρά και

κρινό εξωκκλησί της

Αγ. Μαρίνας είναι μοναδική. Έχουμε ήδη λησμονήσει την ταλαιπωρία της ανάβασης και χαρίζουμε στους εαυτούς μας μια γενναία στάση για χαλάρωση και ρεμβασμό. Η κατάβαση είναι ευχάριστη, διαρκεί λιγότερο από ένα 20λεπτο.

Το τελευταίο φως μας βρίσκει ν' απολαμβάνουμε τον καφέ μας, στο μπαράκι του ξενώνα. Καθώς ο ήλιος χάνεται πίσω απ' τα βουνά, η θερμοκρασία πέφτει κατακόρυφα, η πλατεία ερημώνει από τους απογευματινούς της θαμώνες, τα φώτα ανάβουν και σε λίγο όλοι θ' αναζητήσουν ζεστό καταφύγιο στα καφενεύια και τις ταβέρνες. Είναι η ώρα για τις βραδινές μας συναντήσεις στο καφενεδάκι της **Τασιάς Κυριακούλια**, το "ΜΟΤΙΒΟ". Το μαγαζάκι

Ιστορική φωτογραφία των αρχών της δεκ. του 1930 πλάι στο Δημοτικό Σχολείο των Τσίντζινων. Εικονίζονται μέλη του Συλλόγου Κυριών και Δεσποινίδων του χωριού, με άψογη ενδυμασία, να κάνουν πρόβες με τα μουσικά τους όργανα. Όρθια στα δεξιά, ντυμένη στα λευκά, είναι η κόρη του επιχειρηματία μετανάστη στην Αίγυπτο Δημοσθένη Λιάκου. (Φωτ. αρχείο: Η. Ανδριτσάκη).

βρίσκεται στον κεντρικό δρόμο, 100 περίπου μέτρα ανατολικά της πλατείας. Στεγάζεται στο πέτρινο σπίτι όπου "έζησε, δούλεψε και στοχάστηκε ο Δημοσιογράφος και Ποιητής Γιάννης Κ. Ανδριτσάκης, ο αλησμόνητος Μοτίβος", όπως αναφέρει εντοιχισμένη πλακέτα πλάι στην είσοδο.

Συναντάμε αρχικά τον **Ηλία Ανδριτσάκη**, αδελφό του ποιητή, που, μετά από μακροχρόνια επιχειρηματική δραστηριότητα στην Αμερική, έχει επιστρέψει μόνιμα στην Ελλάδα. Είναι ένας άνθρωπος ευγενέστατος, που θέτει πρόθυμα στη διάθεσή μας τις ανεξάντλητες γνώσεις του για όλη τη νεώτερη ιστορία του χωριού. Στην κατοχή του έχει ένα τεράστιο φωτογραφικό αρχείο παλιών αλλά και δικών του φωτογραφιών, τραβηγμένων ήδη από το 1950. Μας χαρίζει μια υπέροχη φωτογραφία των αρχών της δεκαετίας του 1930, με μέλη του τότε "Συλλόγου Κυριών και Δεσποινίδων των Τσιντζίνων". Ακούμε με μεγάλη ευχαρίστηση τις διηγήσεις του για πρόσωπα και πράγματα του παρελθόντος του χωριού. Αναφέρουμε χαρακτηριστικά ένα περιστατικό κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου, όταν ο μεγαλοεπιχειρηματίας **Δημοσθένης Λιάκος**, μετανάστης στην Αίγυπτο, θέλησε να εγκαταστήσει δική του τηλεφωνική γραμμή για να παρακολουθεί το χρηματιστήριο της Αιγύπτου. Ο διευθυντής της τότε τηλεφωνικής εταιρείας ρώτησε πού είναι τα Τσιντζίνα και όταν τα είδε στο χάρτη, είπε στον Λιάκο ένα ποσό αστρονομικό.

- *Θέλω το τηλέφωνο σε μια εβδομάδα*, είπε ο επιχειρηματίας στον διευθυντή και, χωρίς δισταγμό, του έδωσε μια επιταγή με το ποσό. Προπολεμικά το χωριό είχε 12 ταβέρνες και το καλοκαίρι φιλοξενούσε τουλάχιστον 2000 άτομα, ενώ το χειμώνα είχε μόνον αγροφύλακες και οικοφύλακες. Τα Τσιντζίνα επίσης ήταν έδρα του 8ου Συντάγματος της 9ης Ταξιαρχίας του ΕΛΑΣ, καθώς και έδρα Ανταρτοδικείου.

- *Όταν ήμουν 10 ετών*, λέει ο Ηλίας, *είχε έρθει στα Τσιντζίνα ο Άρης Βελουχιώτης. Θυμάμαι ακόμα την εικόνα του, έτσι όπως χόρευε στην πλατεία του χωριού, πριν από την νικηφόρα κατά των Γερμανών "Μάχη του Βουρλιά".*

Στη συντροφιά μας προστίθεται μια σημαντική πνευματική φυσιογνωμία του τόπου ο γιατρός, ποιητής, και δοκιμογράφος **Γιάννης**

Εξαιρετική τριώροφη πετρόχτιστη οικία δίπλα στην πλατεία των Τσιντζίνων, με τα υπαίθρια τραπεζάκια του αντικρινού καφενείου δίπλα στο μεγάλο πλάτανο.

Βουλουμάνος, που μας επιφυλάσσει την ιδιαίτερη τιμή να μας χαρίσει δύο από τα έργα του. Λίγο αργότερα καταφθάνει με φούρια ο **Γιάννης Σπυρίδης**, ο πασίγνωστος σε όλους **Δάσκαλος**, προσωνύμιο που του απεδόθη μετά την μακρόχρονη διδασκαλική του σταδιοδρομία. Λεπτός στο σώμα αλλά πληθωρικός στο λόγο, με ασημόλευκα μαλλιά και όμοια γενειάδα, ο Δάσκαλος είναι μια φυσιογνωμία ασκητική και συμπαθέστατη. Τα μονοπάτια του χωριού τού οφείλουν πολλά, αφού υπήρξε πρωτοπόρος σε διανοίξεις και σηματοδοτήσεις, παράλληλα με τη βοήθεια του Συλλόγου Φίλων Τσιντζίνων, του Ορειβατικού Συλλόγου Σπάρτης και του Δασορχείου, του τοπογράφου - μηχανικού της ΤΥΔΚ **Παναγιώτου Παλιού** και με την χρηματοδότηση της Ε.Ε. Πίνουμε ως αργά τα τσιπουράκια της Τασίας και καταστρώνουμε το περιπατητικό πρόγραμμα των επόμενων ημερών.

Εσωτερικό της Μονής Αγ. Αναργύρων με τον πλακοσκέπαστο τρούλλο του Καθολικού και αριστερά τμήμα από το Αρχονταρίκι.

Η ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ
ΑΓ. ΑΝΑΡΓΥΡΩΝ ΠΑΡΩΝΟΣ

Φημισμένο μνημείο της Ορθοδόξιας στην περιοχή είναι η **Μονή των Αγ. Αναργύρων**. Είχαμε ήδη πληροφορηθεί την ύπαρξη ενός βιβλίου γραμμένου για τη Μονή από τον **Σαράντο Καργάκο**, πνευματικό άνθρωπο που εκτιμούμε ιδιαίτερα.

Παίρνουμε λοιπόν κατεύθυνση για Βέροια και σε απόσταση 5,8 χλμ. συναντάμε τη σχετική πινακίδα και τον χωματόδρομο των 4,2 χλμ. που κατηφορίζει αριστερά προς τη Μονή. Από μακριά το μοναστήρι, δίνει την εντύπωση ενός τετράπλευρου κτιριακού συγκροτήματος φρουριακής κατασκευής, με κύρια χαρακτηριστικά τους αυστηρούς τοίχους που το περιλλείουν και τις εκτεταμένες κεραιμοσκεπείς επιφάνειες. Σύμφωνα με την διατύπωση του Σ. Καργάκου, "οι διασωζόμενες τουφεκότρυπες, το πάχος των τοίχων (γύρω στα 70-80 εκατοστά) και η βάση του πύργου στην ΒΑ γωνία αποτελούν επαρκή στοιχεία προς επιβε-

βαίωση του ισχυρισμού, ότι η Μονή δεν ήταν απλώς θρησκευτικό αλλά και πολεμικό έρεισμα των χριστιανών".

Πλησιάζοντας τη Μονή από τα δυτικά η αρχική αυστηρότητα του συγκροτήματος δίνει τη θέση της σ' έναν θαυμάσιο εξωτερικό χώρο με περιποιημένα δέντρα, θάμνους και λουλούδια. Αμέσως μετά βρισκόμαστε μπροστά στον κεντρικό πυλώνα, που είναι χτισμένος από θαυμάσιο πωρόλιθο. Ένα χάραγμα που αποκαλύφθηκε το 1992 δηλώνει ότι η χρονολογία κατασκευής του είναι το 1844.

Χάνεται στα βάθη του χρόνου η ίδρυση της Μονής. Σύμφωνα με αξιόπιστη ιστορική μαρτυρία υπήρχε ήδη τον 9ο αιώνα. Σημαντική πηγή για την ιστορία της είναι και το χρυσόβουλλο του αυτοκράτορα **Ανδρονίκου Β' του Παλαιολόγου** του έτους 1293. Με το χρυσόβουλλο αυτό ο Ανδρόνικος καθορίζει τα προνόμια και την τεράστια έκταση της μητροπόλεως Μονεμβασιάς. Το χρυσόβουλλο είναι επίσης σημαντικό και για την ιστορία των Τσίντζινων, που επίσης αναφέρονται σ' αυτό: "Επαναβάντι δε κόμη καλουμένη Κα-

▲ Η Κοίμηση της Θεοτόκου στο παρεκκλήσιο της Αγίας Άννης σε αιογράφιση Γεωργίου Κόρδη.

► Οι Άγιοι Ανάργυροι Κοσμάς και Δαμιανός μετά της μητρός αυτών Θεοδότης. (δια χειρός Φωτίου Κόντογλου, 1949)

σάντιζα μετά δε ταύτην απέρχεται και εις δευτέραν κόμην, λεγόμενα Ζίντζινα είτα εις ναόν των Αγ. Αναργύρων".

Εισερχόμαστε στον πλακόστρωτο αύλειο χώρο της Μονής. Οι νέοι σε ηλικία μοναχοί μας υποδέχονται με μεγάλη ευγένεια. Απέναντί μας δεσπόζει το ασβεστοχρωμένο και πλακοσκεπαστο Καθολικό με τον τρούλλο του. Στη μακρά και περιπετειώδη ιστορία της Μονής το Καθολικό καταστράφηκε και ξαναχτίστηκε στα δύσκολα χρόνια της Τουρκοκρατίας και συγκεκριμένα το 1611.

Ο **Τ. Γριτσόπουλος** περιγράφει ως εξής τα αρχιτεκτονικά του στοιχεία: "*Μονόχωρος, στυροειδής, τρουλλαίος άστυλος ναός τρίκογχος*".

Ο Σ. Καργάκος συμπληρώνει, ότι ο ναός ακολουθεί τα βασικά χαρακτηριστικά της υστεροβυζαντινής αρχιτεκτονικής. Στα χρόνια της ακμής του Βυζαντίου το κύριο στοιχείο ήταν η τάση προς το ύψος. Ενώ στα χρόνια της τουρκοκρατίας, που η Χριστιανοσύνη νοιώθει αδύνατη, οι στέγες και οι θόλοι των εκκλησιών χαμηλώνουν, ο χώρος μικραίνει και η εκκλησία γίνεται ξεστή αγκαλιά, που θα θερμάνει τους πιστούς στις παγωμένες μέρες της σλαβιάς.

Η κτητορική επιγραφή εντός του ναού αναφέρει ότι ιστορήθηκε το 1621 και υπογράφεται

από τον κορυφαίο αιογράφο της οικογένειας Κακαβάδων, **Δημήτριο Κακαβά**. Τα θέματα είναι περισσότερα από 100 και καλύπτουν όλες τις επιφάνειες των τοίχων από το δάπεδο ως την οροφή.

Το 1685 η Μονή πλήττεται τόσο από τους Ενετούς του Μοροζίνι όσο και από τους Τούρκους, καταφέρει όμως και πάλι να ανασυγκροτηθεί. Το θαυμάσιο ξυλόγλυπτο τέμπλο του 1711 πιστοποιεί την δεύτερη περίοδο της ακμής της. Από τον 17ο αιώνα ως την απελευθέρωση λειτουργεί συστηματικά Κρυφό Σχολείο, ενώ η συνολική προσφορά της Μονής στον Αγώνα είναι σημαντικότερη. Δυστυχώς από τους παλαιούς και πολύτιμους μοναστηριακούς θησαυρούς δεν διασώθηκε τίποτε. Οι περισσότεροι λεηλατήθηκαν κατά την επιδρομή των ναζιστικών στρατευμάτων τον Νοέμβριο του 1943.

Ο τελευταίος ηγούμενός της Μονής, Αρχιμανδρίτης **Νικόδημος Γρουμπός**, ζώντας ασκητικά και ολομόναχος, έδωσε με την αγιότητα του βίου του νέα πνευματική αίγλη στο Μοναστήρι. Επί πλέον αναστήλωσε το κωδωνοστάσιο του Καθολικού, έκτισε το παρεκκλήσι των Αγ. Αποστόλων με εικόνες του **Φώτη Κόντογλου** και έκτισε τον ναό της **Αναλήψεως του Σωτήρος** στην κορυφή της **Σταματήρας**. Μετά την κοίμησή του το 1964 η

Μονή μένει χωρίς μοναχούς και παρακμάζει. Να όμως, που η ιστορική συνέχεια των 11 αιώνων δεν έμελλε να λήξει έτσι άδοξα. Το 1991, χάρη στη μέριμνα του Μητροπολίτου **Ευσταθίου** αλλά και του λάκωνα φιλόλογου και συγγραφέα Σαράντου Καργάκου, εγκαθίσταται στη Μονή μια νέα μοναστική αδελφότητα με καθηγούμενο τον **Αρχιμανδρίτη Πάμφιλο**, που πλαισιώνεται από νέους και μορφωμένους μοναχούς. Εκτός από την πνευματική αναγέννηση σηματοδοτείται μια νέα, λαμπρή περίοδος ακμής. Ανοικοδομείται εκ βάθρων η ανατολική πτέρυγα με πέτρινα παραδοσιακά κτίσματα, όπως το παρεκκλήσιο της Αγίας Άννης, το αρχονταρίκι, η βιβλιοθήκη και επιβλητικός πύργος. Δημιουργούνται νέοι λειτουργικοί χώροι, όπως η τράπεζα, το συνοδικό, το πορταρίκι, το παρεκκλήσιο Εισοδίων της Παναγίας της Αγίας Αικατερίνης. Με ευγενή δωρεά του Ιδρύματος "**Σταύρος**

Νιάσχος" αντικαθίστανται οι παλιές στέγες και προοδεύει κυριακά η βιβλιοθήκη.

Πλησίον του χώρου της Μονής κατασκευάζονται εκ βάθρων το κάθισμα του Αγίου Ιωάννου της Κλίμακος στο παλιό αλώνι, το εξωκκλήσι του Γενεθλίου του Προδρομού στον κέδρο και το Βαπτιστήριο του Αγίου Νεκταρίου κοντά στο Κοιμητήριο. Συντηρούνται οι αξιολογότερες τοιχογραφίες του 1621 στο Καθολικό και αγιογραφείται το Παρεκκλήσιο των Αγίων Αποστόλων από τον π. **Νικόλαο Πάνο** και της Αγίας Άννας με την τράπεζα από τον αγιογράφο **Γεώργιο Κόρδη**. Έχουμε την εξαιρετική τύχη να θαυμάσουμε όλες αυτές τις κοσμογονικές αλλαγές συνοδευόμενοι από τον Αρχιμανδρίτη Πάμφιλο. Και θα μπορούσαμε ακόμη να γράψουμε πολλά και εγκωμιαστικά για το θεάρεστο έργο που επιτελείται, αν δεν σεβόμασταν την ταπεινοφροσύνη του μοναχού.

Η Ιερά Μονή τιμάται την **1η Νοεμβρίου** στη μνήμη των Αγ. Αναργύρων Κοσμά και Δαμιανού και στη μητέρα τους Θεοδότη, των εκ της Μ. Ασίας καταγομένων.

Πανηγυρίζει όμως και την **1η Ιουλίου** στην εορτή των Αγ. Αναργύρων Κοσμά και Δαμιανού των εκ Ρώμης, λόγω των δύσκολων καιρικών συνθηκών τον Νοέμβριο. Η Μονή είναι ανοικτή από την ανατολή μέχρι τη δύση του ηλίου εκτός από το διάστημα 12:00 το μεσημέρι έως 16:00 το απόγευμα.

Το τηλέφωνο είναι: **27310 73225** και η ταχ. δ/ση: Ιερά Μονή Αγ. Αναργύρων Πάρονω-νος Τ.Θ. 74, 23100, Σπάρτη.

Εσωτερικό του Καθολικού με τμήμα του περίφημου ξυλόγλυπτου τέμπλου. Φιλοτεχνημένο από τον ιερέα Ιωάννη Σφύρικα το 1711, θεωρείται ένας από τους μεγαλύτερους θησαυρούς της Μονής.

Το απέριττο εξωκκλήσι της Αγ. Μαρίας (άνω), πρώτος σταθμός της θαυμάσιας πεζοπορικής διαδρομής, που έχει κατάληξη στην "Παναγία του Κελλιού" (αριστερά).

Η ΠΕΖΟΠΟΡΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ
ΣΤΗΝ ΑΓ. ΜΑΡΙΝΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΑΝΑΓΙΑ
ΤΟΥ ΚΕΛΛΙΟΥ

Εκτός από το σπηλαιώδες εκκλησάκι του Αϊ-Γιάννη, που δεσπόζει ψηλά, σκαρφαλωμένο στις απόκρημνες πλαγιές του, ένα άλλο εξωκκλήσι, λιγότερο εμφανές, διακρίνεται στην κορυφή ενός λόφου ανατολικά του οικισμού. Είναι ο ναΐσκος της **Αγ. Μαρίας**, ο πρώτος σταθμός μιας σηματοδοτημένης πεζοπορικής διαδρομής, που στη συνέχεια κατευθύνεται βόρεια, συναντάει την **Παναγία του Κελλιού** και μετά, με νότια διεύθυνση καταλήγει και πάλι στον οικισμό. Ξεκινώντας από την πλατεία διασχίζουμε το χωριό ανηφορικά με Β κατεύθυνση. Μετά τα τελευταία σπίτια συναντάμε την άσφαλτο και σε μερικά μέτρα την αρχή του μονοπατιού προς τον λόφο της Αγ. Μαρίας. Το μονοπάτι είναι καλοσηματισμένο και όχι τόσο ανηφορικό, όσο του Αϊ-Γιάννη. Μετά από ένα εικοσάλεπτο χαλαρού βαδίσματος βρισκόμαστε στο

εξωκκλήσι με υπέροχη θέα σ' όλο το χωριό. Συνεχίζουμε ανηφορικά προς τα ΒΔ ακολουθώντας τη σηματοδότηση προς Κελλί. Σ' ένα 10λεπτο περίπου βρισκόμαστε στην τοποθεσία "**Ξερολάκα**" ή "**Λαζαραίικα**", ένα ωραίοτατο οροπέδιο με έλατα, κέδρα και παλιές καλλιέργειες. Ήδη απέναντί μας στα ΝΔ, πίσω από τον δασοσκεπή και βαθυπράσινο Πάρωνα, αποκαλύπτεται η επιμήκης και ολόγυμη κορυφογραμμή του Ταΰγετου, με την χαρακτηριστική οξυγώνια Πυραμίδα στο νοτιότερό του άκρο.

Με κατεύθυνση ΒΔ διασχίζουμε το οροπέδιο και ανηφορίζουμε σε δάσος έλατων και πεύκων. Το μονοπάτι είναι καλοσηματισμένο, η διαδρομή ωραίοτατη, κάποια στιγμή περνάει κοντά από την "**Πηγή του Κελλιού**", που μας ξεδιψάει με το δροσερότατο νερό της. Ήδη η πορεία μας γίνεται κατηφορική, ελίσσεται ανάμεσα σε μεικτό δάσος έλατων και πεύκων. Ένα 10λεπτο περίπου αργότερα συναντάμε τον χωματόδρομο, που έρχεται από το χωριό, ενώ 100 μ. προς τα Β

διαγράφεται μέσα στα έλατα η ολόλευκη σιλουέτα της **Παναγίας του Κελλιού**. Χτισμένος στα ριζά ενός κατακόρυφου βράχου ο ναός, είναι τρίκογχος αθωνικού τύπου χωρίς τρούλλο. Οι πέτρινοι τοίχοι έχουν μεγάλο πάχος, ενώ η κεραμοσκεπή αποτελείται από μεγάλα βυζαντινά κεραμίδια. Ο ναός χρονολογείται από τον 16ο αιώνα, το εσωτε-

ρικό είναι ασβεστοχρισμένο και λιτότατο. Ο μοναδικός του φωτισμός προέρχεται από την ανοιχτή είσοδο και δύο στενά ανοίγματα σαν πολεμίστρες.

Δίπλα στην είσοδο είναι ανηρημένο ένα χειρόγραφο κείμενο, γραμμένο το 1996 από τον **Ι. Κωστιάνη**, με το προσωνύμιο "**Τσίφτης**", που μεταξύ άλλων αναφέρει, ότι "**Το**

◀ **Πάρνωνας και Ταΰγετος.**
Πυκνοδασωμένος και γλυκύτατος ο πρώτος, γυμνός και μεγαλόπρεπος ο δεύτερος. Η αντίστοιχη ονομασία "Θηλυκό" και "Αρσενικό" βουνό που τους αποδόθηκε, δεν είναι τυχαία.

▼ Τα μονοπάτια του Πάρνωνα γύρω από τα Τσίτζινα είναι άριστα σηματοδοτημένα, αληθινή ευτυχία για τον φυσιολάτρη και πεζοπόρο.

την Παναγία την Τσιτζινιώτισσα".

Ολόγυρα το τοπίο είναι υπέροχο, κατάφυτο με έλατα και πεύκα, ενώ ψηλά στα Β-ΒΔ διακρίνονται δύο βραχουσηλιές.

Ακολουθώντας τον κατηφορικό χωματόδρομο, που είναι κατάλληλος μόνον για 4X4, φτάνουμε σ' ένα 10λεπτο περίπου στο ξύλινο σπιτάκι του Δασαρχείου, πάνω από την ασφαλτο και τα τελευταία σπίτια του χωριού, ολοκληρώνοντας έτσι μια θαυμάσια κυκλική διαδρομή από τα Α προς τα Δ, που, με χαλαρό βήδισμα και αργετές στάσεις, δεν ξεπέρασε τις 2 ώρες.

Κελλί ήταν παλιά μοναστήρι με αξιόλογη πνευματική κίνηση. Κατά τους δύσκολους χρόνους του Έθνους λειτούργησε Κρυφό Σχολείο σε υπόγεια αίθουσα, που υπήρχε ακόμα και κατά τον 20ο αιώνα. Σύμφωνα με την τοπική παράδοση η εικόνα της Παναγίας του Κελλιού μετακινήθηκε στην περιοχή του Ταΰγету, έτσι που οι Αναβρυτιώτες και σήμερα μιλούν για

Δεν είναι τυχαίο που, αναφερόμενοι στα "Τσίντζινα" ή "Τζίντζινα", χρησιμοποιούμε πάντα την παλιά τους ονομασία και όχι το "Πολύδροσο" που επιβλήθηκε στα χρόνια της δικτατορίας του 1967. Κανείς στην ευρύτερη περιοχή και στο χωριό δεν αναφέρει την νέα ονομασία, εκτός από κάποιες οδικές πινακίδες. Άλλωστε πολύ πρόσφατα, με την Απόφαση **103/24.5.2004** του Δημ. Συμβουλίου του Δήμου **Θεραπνών**, έχει επανυποβληθεί η αίτηση στο Συμβούλιο Τοπωνυμίων για επαναφορά της αρχικής ονομασίας. Έρχεται η στιγμή να περιηγηθούμε τον οικισμό

- Σ' αυτό το ρέμα έριξα το 1973 δύο τενεκέδες με γόνο πέστροφας, λέει ο Ηλίας. Από τότε υπάρχουν σε αρκετά σημεία του ρέματος και κάποιοι τις ψαρεύουν.

Μπροστά μας ορθώνεται τώρα το μοναδικό τετραώροφο σπίτι του χωριού, χτισμένο στα χρόνια του μεσοπολέμου. Στη ρεματιά διακρίνουμε ένα πέτρινο γεφύρι και ολόγυρα σπιτάκια κυριευμένα από το πράσινο. Άλλα σπιτία, χτισμένα με πελεκητή πέτρα, σκαρφαλώνουν ως τα πρώτα έλατα του βουνού.

Φτάνουμε στην όμορφη εκκλησιούλα της **Αγ. Κυριακής**. Μπροστά της μια πέτρινη βρύση, με πλούσια ροή δροσερότατου νερού. Αρχίζει καλός χωματόδρομος με κατεύθυνση Ν-ΝΑ. Εδώ παρεμβάλλεται μια κατάφυτη ρεματιά

◀ Μια από τις περίφημες τοιχογραφίες του Αγίου Βλάσιου, που οφείλεται στον Δημήτριο Κακαβά, τον αγιογράφο της Μονής Αγ. Αναργύρων.

▶ Τσίντζινα. Μερικές από τις πολλές γραφικές γωνιές του οικισμού.

ομό με άριστο ξεναγό μας τον Ηλία Ανδριτσάκη και συντροφιά μας τον Αντώνη. Ξεινάμε από την πλατεία διασχίζοντας τον κεντρικό δρόμο με κατεύθυνση Α. Μετά το καφενεδάκι της Τασίας διακρίνεται κάτω δεξιά το παμπάλαιο εκκλησάκι του **Αγ. Βλάσιου** που φέρει κτητορική επιγραφή 10 Ιουλίου 1621 και ιστορήθηκε από τον ίδιο αγιογράφο της Μονής Αγ. Αναργύρων. Ακολουθεί η ταβέρνα του Πανούλη και δύο νερόμυλοι. Στον τοίχο του ενός διασώζεται ακόμη το "**μυλοβάενο**", που διοχέτευε με πίεση το νερό. Περνάμε το Τσιντζινιώτικο ρέμα, που ακόμα κι αυτή την εποχή έχει πλούσια ροή.

που χωρίζει στα δύο το χωριό. Περνάμε κάτω από τεράστια μαυρόπενκα, χωριό και δάσος συνυπάρχουν αρμονικά. Βρισκόμαστε στην τοποθεσία "**Καμαράκι**", με την ομώνυμη καμαροσκεπάστη πηγή, που εξακολουθεί να τρέχει με αδύνατη ροή.

Ήδη αυτή την απογευματινή ώρα η περιοχή είναι βυθισμένη στη σιά.

Φτάνουμε στα "**Παλιά Αλώνια**", στο Ν-ΝΔ άκρο του χωριού. Μέσα στα έλατα, διακρίνεται ο ερειπωμένος τοίχος ενός παλιού νερόμυλου. Συνεχίζουμε τον ανηφορικό ταιμεντόδρομο, στο πλάι μας η ρεματιά, που λίγο πιο κάτω συναντάει το Τσιντζινιώτικο ρέμα. Η

φύση γύρω είναι υπέροχη, η βλάστηση οργιάζει με πανύψηλες λεύκες, ιτιές, έλατα και πεύκα. Φτάνουμε στη φημισμένη "Βρύση του Σούμου", με απίστευτη ροή νερού σ' ένα περιβάλλον ονειρεμένο, από πουρνάρια, κέδρα και πανέμορφα νεαρά έλατα.

- *Ακόμα και σε περιόδους λειψυδρίας, η ροή παραμένει ανεπηρέαστη, λέει ο Ηλίας. Καθόμαστε σ' ένα πέτρινο πεζουλάκι και απολαμβάνουμε τον ήχο του νερού, την ευωδιά του δυόσμου και το κελάηδημα των πουλιών πριν πέσει το σκοτάδι. Σκύβουμε στην πηγή και*

γρήγορα φτάνουμε στη ρεματιά με καρδιές, μηλιές, συκιές, καστανιές και περιβολάκια με φασόλια, ντομάτες και άλλα κηπευτικά.

Διασχίζουμε το πέτρινο γεφυράκι του "Μπαμπιώτη". Απέναντι ακριβώς το μοναδικό λιθόστρωτο καλντερίμι. Σπίτια παμπάλαια ακατοίκητα. Από παντού τρέχουν νερά. Μπροστά μας το ερειπωμένο "Κονάκι του Αγά", που έχει δώσει το όνομά του στη γειτονιά αλλά και στην πετρόχτιστη βρύση με την πλουσιώτατη ροή. Ανηφορίζουμε προς το ταβερνάκι της Μάντως, κάτω από την πλατεία. Ο ήλιος έχει

▲ Η περιήγηση στα Τσίτζινα αποκαλύπτει πολλές γωνιές, όπου η παραδοσιακή αρχιτεκτονική συνδυάζεται με έντονη παρουσία του πράσινου.

◀ Και ξαφνικά, από τη στροφή του δρόμου, τα Τσίτζινα προβάλλουν χαμηλά, ανάμεσα στο πυκνό ελατόδασος που καλύπτει τα πρηνή των λοφοπλαγιών του Πάρνωνα.

πίνουμε αχόρταγα. Ένα τμήμα του χωριού έχει βαφτεί χρυσοκόκκινο από τις τελευταίες ηλιαχτίδες. Συνεχίζουμε πάντα στη γειτονιά Καμαράκι, με ωραία πετρόχτιστα σπίτια, ένα παμπάλαιο του 19ου αιώνα και μερικά σύγχρονα.

Κατηφορίζουμε ένα καλντεριμάκι και πολύ

πια χαθεί, η περιήγησή μας στα Τσίτζινα τελειώνει.

- *Υπέροχο χωριό, με συναρπαστικές λεπτομέρειες, λέω στον Ηλία.*

Δίπλα ο Αντώνης χαμογελάει. - *Πίστευες, πως χωρίς λόγο θαρχόμουν στα Τσίτζινα;*

ΣΤΗ ΜΟΝΗ ΤΩΝ ΑΓ. ΑΝΑΡΓΥΡΩΝ
ΠΕΖΟΠΟΡΩΝΤΑΣ ΜΕ ΤΟΝ ΔΑΣΚΑΛΟ

Μια από τις ωραιότερες πεζοπορικές διαδρομές είναι προς τη Μονή των Αγ. Αναργύρων.

- Προτείνω να πάμε στη Μονή από το "Μονοπάτι της Γόγγαινας" και να επιστρέψουμε από το "Μονοπάτι της Ρεματιάς", λέει ο Δάσκαλος.

- Ότι πεις, δεν έχουμε αντίρρηση.

Με αφετηρία τις ξύλινες πινακίδες πίσω από το Ιερό της εκκλησίας, διασχίζουμε το χωριό με κατεύθυνση Δ-ΝΔ. Μετά τα τελευταία σπίτια ανηφορίζουμε προς την τοποθεσία "Σκαλίτσα" και μετά στον "Πρόκον το Αλώνι". Σε λίγο χάνονται τα Τσίτζινα, μπαίνουμε σε δάσος έλατων και πεύκων.

- Αυτό το μονοπάτι, με τα γαϊδουρομούλαρα ήταν ο συντομότερος δρόμος προς τη Σπάρτη, σχολιάζει ο Δάσκαλος.

Περνάμε από τις "Φντιές", όπου παλιά υπήρχαν αμπελάκια και ύστερα από τον "Διαμαντή

▲ Ο Γιάννης Σπυρίδης, ο πασίγνωστος και αγαπητός σε όλους "Δάσκαλος", γεμάτος ρομαντισμό, αγάπη και ενδιαφέρον για τον τόπο του.

▼ Μαυρόπευκο με παράξενους σχηματισμούς κορμών στη διαδρομή προς Αγ. Αναργύρους.

Η διάσχιση του υπέροχου οροπεδίου της Γόγγαινας είναι το τελευταίο τμήμα της διαδρομής, πριν από την αποκάλυψη της πανοραμικής εικόνας της Μονής Αγ. Αναργύρων.

τη *Ράχη*" και την τοποθεσία "*Νοχού Λάκες*". Κάθε σημείο της διαδρομής αντιπροσωπεύει για τον Δάσκαλο μια μακρινή εικόνα, ένα παλιό περιστατικό από την παιδική του ηλικία. Προσπαθεί να παίξει το ρόλο του ουδέτερου ξεναγού, κάποιες στιγμές όμως η νοσταλγία του είναι ολοφάνερη. Τον συμπαθούμε όλο και περισσότερο.

- *Μαζί σας αυτό είναι το πρώτο μου τεστ στο βουνό μετά την εγχείρησή μου, μας λέει. Ελπίζω να τα καταφέρω.*

Μακριά απέναντί μας λάμπει στην κορυφή της Σταματήρας το ολόλευκο εκκλησάκι της **Ανάληψης**, μετόχι της Μονής. Συναντάμε πολλά πεσμένα έλατα εξαιτίας των καταγίδων και του επιπόλαιου ριζικού τους συστήματος στα φτωχά εδάφη της περιοχής.

Μικρή ανηφόρα, έδαφος πετρώδες, επιβλητικά αιωνόβια μαυρόπευκα. Βρισκόμαστε στην περιοχή του "*Κακορρέματος*". Λίγο πιο πάνω η διασταύρωση για την πηγή "*Μεγάλο Μάτι*". Το τοπίο είναι ποικιλόμορφο, η διαδρομή εξαιρετική. Ανηφορίζουμε το εκτεταμένο οροπέδιο της *Γόγγαινας* σε υψόμετρο 1050 μ., όπου κάποτε υπήρχαν καλλιέργειες σιτηρών. Σήμερα το μόνο που απομένει είναι οι πεζούλες, κέδρα, μεγάλα πουρνάρια και μια μοναδική αγριελιά.

Διασχίζουμε το οροπέδιο, τελειώνουν τα χωράφια και μετά από 30μ. συναντάμε μια καθοριστική διασταύρωση. Στα ΝΔ (με τετράγωνο μπλε σήμα) το μονοπάτι συνεχίζει προς την κορυφή της Σταματήρας, ενώ προς τα ΒΔ (με μπλε τρίγωνο) καταλήγει κατηφορικά στο μοναστήρι. Ήδη μετά από λίγο αντικρύζουμε για πρώτη φορά τη Μονή, κάτω χαμηλά. Σε λίγα λεπτά συναντάμε το Μονοπάτι της Ρεματιάς και αμέσως μετά την ισχυρή περιφράξη που περιβάλλει τη Μονή.

Βαδίζουμε για ένα 10λεπτο παράλληλα με την περίφραξη και, 2 ώρες και 15' μετά την αναχώρησή μας, φτάνουμε μπροστά στην πύλη της Μονής. Ο Αρχιμανδρίτης Πάμφιλος και οι υπόλοιποι μοναχοί μας υποδέχονται με μεγάλη εγχαρδιότητα, μας κερνάνε καφεδάκι και μας προτείνουν να καθήσουμε στην Τράπεζα. Αρνούμαστε ευγενικά γιατί μας περιμένει η επιστροφή.

Με τον ήλιο στα μεσουράνα ξεκινάμε την πορεία μας από την Α-ΒΑ έξοδο της Μονής. Σε λιγότερο από 10' συναντάμε τη ρεματιά με το Τσιντζινιώτικο ρέμα. Παντού κυριαρχούν πλατάνια, κάποια απ' τα οποία με διαστάσεις εντυπωσιακές. Για ένα 25 λεπτο βαδίζουμε σε κατασκευασμένο υλοτομικό δρόμο, που μας κάνει να νοσταλγούμε την βουνίσια διαδρομή. Επιτέλους το μονοπάτι ξαναρχίζει πλάι στον ήχο του νερού και κάτω από την

Στο μονοπάτι της επιστροφής μέσω του Τσιντζινιώτικου ρέματος, ο Δάσκαλος βρίσκει την ευκαιρία να αποκαταστήσει μία σιδερένια πινακιδούλα της σηματοδότησης.

αδιαπέραστη σκιά, πλατάνων, έλατων και πεύκων. Περνάμε πολλές φορές το ρέμα πηδώντας πάνω από τις πέτρες. Την Άνοιξη όμως με τα πολλά νερά η διάσχιση θα είναι

Οι καρποί του *Juniperus drupacae* είναι διπλάσιοι σε μέγεθος από τους καρπούς των γνωστών ποικιλιών κέδρου στην Ελλάδα.

οπωσδήποτε προβληματική.

Φτάνουμε στην τοποθεσία "Κοκκινόβραχος", ένα εντυπωσιακό συγκρότημα βράχων με χρώμα κοκκινωπό. Πολλές μικρές πέτρες κινούνται γοργά στα πεντακάθαρα νερά.

Στη μια πλευρά του ρέματος η βλάστηση μεταβάλλεται, αποτελείται από εκτεταμένα κτήματα με καρυδιές και σποραδικές καστανιές. Περνάμε δίπλα απ' τα ερείπια του Μύλου του Κοντού, που από το 1940 ο Δάσκαλος τα θυμάται στην ίδια κατάσταση.

Μετά από λίγο συναντάμε τα ερείπια μιας νεροτριβής. Ακολουθούν και πάλι κτήματα με καρυδιές, μηλιές, κερασιές και καστανιές.

Ένας νερόμυλος ακόμη, οι βαριές πέτρινες αψίδες του παλιού υδραγωγείου και μπαίνουμε στα πρώτα σπίτια του χωριού με τα περιποιημένα περιβολάκια τους. Σε 1 ώρα και 25' ακριβώς βρισκόμαστε στο ταρατσάκι της Μάντως, ιδανικό αραξοβόλι για ένα δροσερό κρασάκι στη ζέση του απομεσημέρου.

- Στην υγιά σας φίλοι μου, λέει ο Δάσκαλος. Μετά από 4 σχεδόν ώρες πορείας είμαι ενθουσιασμένος με τις επιδόσεις μου. Χάρη σε σας ξαναβρήκα την εμπιστοσύνη στις δυνάμεις μου. Και αυτό μου δίνει την αισιοδοξία να σας προτείνω για αύριο μια ανάβαση στον Πάρωνα.

Είναι μεγάλη η χαρά μας, που ένα τμήμα της τελευταίας μέρας θα καταναλωθεί στη φύση του Πάρωνα με τη συντροφιά του Δάσκαλου ο οποίος, εκτός από συμπαθέστατος, είναι και μια αστείρευτη πηγή πληροφοριών. Ξεκινάμε από την πλατεία και κατευθυνόμαστε Α. Στα 1,8 χλμ. συναντάμε μια βασική διασπάρωση που ΒΑ οδηγεί προς Καστάνιτσα, Κοσμά και Λεωνίδιο, ενώ Ν προς Αγριάνους, Καλλιθέα και Σπάρτη. Ακολουθούμε τη δεύτερη διαδρομή και στα 4,4 χλμ. στρίβουμε αριστερά, αφήνοντας δεξιά μας το δρόμο προς Αγριάνους. Στα 8,9 χλμ. εγκαταλείπουμε την άσφαλτο και ανηφορίζουμε σε βατό

χωματόδρομο αριστερά (Α). Το έδαφος είναι πετρώδες, αψευτολιθικό και τα κυρίαρχα δέντρα είναι έλατα και κέδρα, που διαφέρουν όμως σημαντικά από τα κέδρα που γνωρίζουμε. Τούτα εδώ είναι υψίκορμα, ευθυτενή, με σχήμα σχεδόν τριγωνικό που μοιάζει με του έλατου. Το κύριο όμως χαρακτηριστικό τους είναι οι μελανόχρωμοι καρποί, που το μέγεθός τους είναι περίπου διπλάσιο από των γνωστών κέδρων. Πολλά απ' αυτά φυτρώνουν τρία μαζί, το ένα δίπλα στο άλλο, με ολόισιους παράλληλους κορμούς.

- Δεν θυμάμαι να έχω ξαναδεί τέτοιο είδος κέδρου, λέω στο Δάσκαλο.

- Είναι πολύ φυσικό, μου απαντάει. Το συγκεκριμένο είδος ανήκει στην ποικιλία *Juniperus drupacae*, που ευδοκμεί μόνον στον Πάρωνα.

Παρ' όλο το σεβασμό μου προς τις γνώσεις του θεωρώ την παρατήρησή του υπερβολική. (Το ίδιο βράδυ πληροφορούμαι, ότι ο Δασάρχης Σπάρτης **Κώστας Γιαννακόπουλος** βρίσκεται στο καφεεντάκι της Τασίας μαζί με συνεργάτες του. Σπεύδω αμέσως και μαθαίνω, ότι ο *Juniperus drupacae* είναι ο "Δρυπώδης Κέδρος" ή "Κέντρο" στην τοπική ονομασία, που πράγματι έχει τον Πάρωνα ως μοναδικό

Στα ομαλά βοσκοτόπια της υποαλπικής ζώνης, καθ' οδόν προς την κορυφή του Ψαρή.

σημείο εξάπλωσής του στην Ελλάδα, ενώ κάποια μεμονωμένα άτομα έχουν παρατηρηθεί και στον Ταύγετο. Αναπτύσσεται σε ξηρά ασβεστολιθικά εδάφη και το ύψος του μπορεί να ξεπεράσει και τα 12 μέτρα! Τα σημεία διαφοράς του από τα υπόλοιπα είδη κέδρων είναι ο ογκώδης καρπός, ο ευθυτενής κορμός και η κωνοειδής μορφή. Οι τρεις παράλληλοι κορμοί οφείλονται στο γεγονός, ότι ο καρπός περιλαμβάνει μέσα του τρεις σπόρους. Παλιά χρησιμοποιείτο στη βαρελοποιία και σε κατασκευές ξυλόγλυπτων λόγω της αντοχής του. Στο Δάσος της Μαλεβής τελεί υπό καθεστώς απόλυτης προστασίας, ως είδος ιδιαίτερου κάλλους).

Εξακολουθούμε ν' ανηφορίζουμε τον βατό χωματόδρομο, που κάποτε τερματίζει μετά από συνολική απόσταση 14,2 χλμ. από τα Τσίτζινα. Ξεκινάμε την ανάβαση από υψόμετρο 1520 μέτρων. Το μονοπάτι είναι πολύ ανηφορικό και κακοτράχαλο, κατάσπαρτο με πέτρες, η σήμανση αδιόρατη ή ανύπαρκτη. Η βλάστηση που κυριαρχεί είναι χαμηλά κέδρα και αγκαθωτοί θάμνοι. Απέναντι ο Ταύγετος επιβάλλεται με το μήκος και τον όγκο του, ενώ

χαμηλά διακρίνεται ολοκάθαρα η Σπάρτη. 25' αργότερα φτάνουμε σ' ένα πλάτωμα, στα ριζά της βραχώδους και απόκρημνης κορυφής του Προφητηλία (1.780 μ.), του "Μεγαναηλιά", όπως τον αποκαλεί ο Δάσκαλος.

Εδώ βρίσκεται ένα μεγάλο πλακόστρωτο αλώνι με θέα εξαιρετική, ιδανικό για μια λιγότεπη ξεκούραση. Συνεχίζοντας ΒΔ το μονοπάτι στη βάση της κορυφής φτάνουμε σ' ένα 5λεπτο στην *Πηγή του Μεγαναηλιά*, με υπέροχο δροσερό νερό, ποτίστρα και αρκετά πρόβατα. Σε λίγο παρακάμπτουμε την κορυφή του Μεγαναηλιά και αντικρύζουμε απέναντί μας στα ΒΑ την καμπυλόγραμμη κορυφή "**Ψάρι**" (του "*Ψαρή*") σύμφωνα με την ορολογία του Δάσκαλου), που με υψόμετ. 1839 μ. είναι η δεύτερη σε ύψος κορυφή του Πάρωννα μετά την "**Μεγάλη Τούρλα**" (1934μ.).

Βαδίζουμε επί μισή περίπου ώρα σε πετρώδες αλλά ευχάριστο μονοπάτι, με ελάχιστες υψομετρικές διαφορές. Η βλάστηση σ' αυτή την υποαλπική ζώνη είναι υποτυπώδης, μόνον χόρτα και χαμηλοί θάμνοι. Σ' ένα σημείο βρισκόμαστε πάνω από ένα όμορφο λεκανοπέδιο, ιδανικό βοσκοτόπο.

Ανηφορίζοντας προς την κορυφή ο Δάσκαλος δεν παραλείπει με το σουγιαδάκι του να βγάζει από το έδαφος μικρά γνώριμά του χορταράκια.

- Από δω κάτω περνάει το σηματοδοτημένο μονοπάτι, που μετά από πολύωρη διαδρομή συνδέει τα Τσίντζινα με τον Ψαρή. Αυτό σνήθιζα να χρησιμοποιούω, λέει ο Δάσκαλος. Στις 11:30 βρισκόμαστε στους πρόποδες του Ψαρή, σε υψόμετρο 1700 μ. Ο κώνος ορθώνεται πάνω απ' τα κεφάλια μας απόλυτα εχθρικός, με κλίση φοβερή. Το έδαφος είναι πετρώδες, σαθρό, γεμάτο αγκαθωτούς θάμνους. Κάτω από τον καυτό ήλιο ή ανάβαση είναι κουραστικότατη. Τελικά, μετά από ένα 20λεπτο, καλύπτουμε τα 140 μ. που μας χωρίζουν από την κορυφή, σε συνολικό χρόνο 1 ώρα και 30' από την αναχώρησή μας. Ευτυχία! Δροσερό βοριαδάκι και θέα απόλυτη! Στον Ταύγετο, στη Σπάρτη, στη Μεγάλη Τούρλα, στη λωρίδα του Αργολικού κόλπου, στις Σπέτσες, στο Λεωνίδιο με τους βράχους του, στη μεγάλη κορυφογραμμή του Α-ΝΑ Πάρωνα πάνω από το Κυπαρίσσι, σε αναρίθμητα χωριά. Κάτω χαμηλά ο οικισμός του Αγ. Βασιλείου, όπου η μεγάλη ομώνυμη μάχη

στις 22.1.1949 σήμανε το τέλος του "Εμφυλίου Πολέμου" στον Πάρωνα και στην Πελοπόννησο. Η βιβλική φυσιογνωμία του Δάσκαλου αγναντεύει μακριά.

- Για άλλη μια φορά σας ευχαριστώ, που γίνετε η αφορμή για να ξανάρθω εδώ πάνω. Στην κατάβαση τα πόδια μας πετούν. Σε 55 ακριβώς λεπτά βρισκόμαστε στο αυτοκίνητο.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Πρωί στο Σχολαρχείο. Ο τελευταίος καφές με τον Αντώνη στην πλατεία. Έχει τη συνηθισμένη ψύχρα του πρωινού, πριν από την εμφάνιση του ήλιου. Καθημερινή όπως είναι, είμαστε οι μοναδικοί θαμώνες της πλατείας. Την Παρασκευή θα ξαναζωντανέψει. Πεταγόμαστε δύο λεπτά στο καφεενδάκι της Τασιάς.

- Καλό χειμώνα, σας συμπάθησα πολύ.

- Καλή αντίμωση Τασιά.

Προβάλλει ο Δάσκαλος. Μας αγκαλιάζει και μας φιλάει. Πάει να πει δυο κουβέντες, ύστερα μετανιώνει και φεύγει βιαστικά.

Μας σφίγγει τα χέρια ο Αντώνης.

- Σας ζηλεύω, μας λέει.

- Γιατί Αντώνη;

- Για το μακρύ και ωραίο ταξίδι που έχετε μπροστά σας.

Στο επανιδείν, αγαπητέ φίλε Αντώνη.

Στο επανιδείν, Τσίντζινα.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Το ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΑΝΟΡΑΜΑ ευχαριστεί θεομότατα:

- Τον αγαπητό φίλο **Αντώνη Παπανικολάου** για την αλησμόνητη φιλοξενία του στον ξενώνα "Σχολαρχείο", καθώς και το προσωπικό του καταλύματος για τις προθυμότες υπηρεσίες του.

- Τον Αρχιμανδριτή **Πάμφιλο**, Ηγούμενο της Μονής Αγ. Αναργύρων, για τις βοήθειές του και για τις γαλήνιες ώρες στον χώρο της Μονής.

- Τον Δήμο Θεραπνών και τον Δήμαρχο **Σπύρο Φλώρο** για τη βοήθεια στο έργο μας.

- Τον Δασάρχη Σπάρτης **Κώστα Γιαννακόπουλο**, τον γιατρό και συγγραφέα **Γιάννη Βουλουμάνο** και τον αγαπητό φίλο **Ηλία Ανδριτσάκη** για τις πολύτιμες πληροφορίες του.

- Τους καλούς φίλους *Κώστα Πούλο, Τασία Κυριακούλια* και τα ταβερνάκια της *Μάντωσ* και του *Πανούλη*.
 - Τέλος τον *Γιάννη Σπυρίδη*, τον αγαπητό-

τατό μας *Δάσκαλο*, για τις γλυκύτερες στιγμές που ζήσαμε μαζί του στα μονοπάτια του Πάρωνα.

Στα 1839 μ. της κορυφής του Ψαρή, υψώνει το χέρι του σ' έναν χαιρετισμό αισιοδοξίας προς όλους τους συνομήλικους αλλά και νεώτερούς του πεζοπόρους.

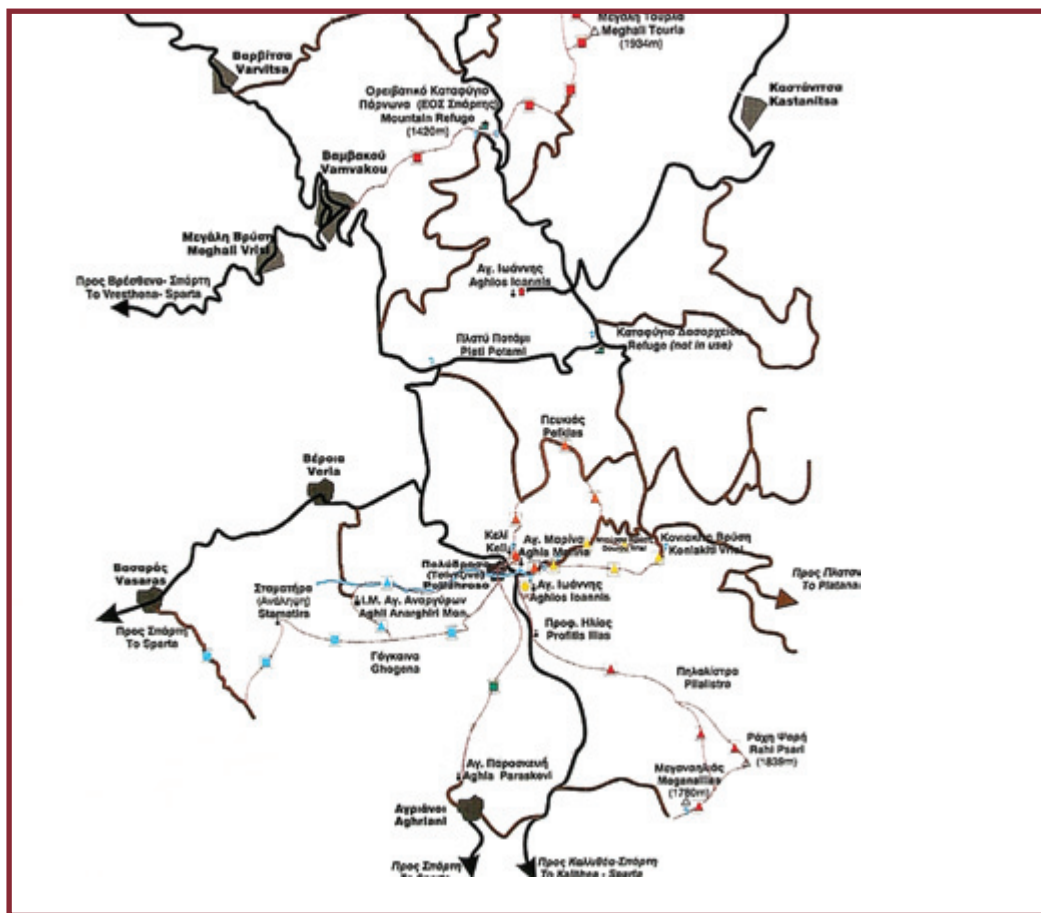

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

ΚΩΔΙΚΟΣ ΚΛΗΣΗΣ: 27310

ΔΗΜΟΣ ΘΕΡΑΠΝΩΝ: 74400
 ΔΑΣΑΡΧΕΙΟ ΣΠΑΡΤΗΣ: 26511, 21393
 ΔΙΑΜΟΝΗ: Ξενώνας “ΣΧΟΛΑΡΧΕΙΟ”
 ΤΗΛ. 96276 6974 / 605167
www.sholarxio.com
 Την θερινή περίοδο λειτουργεί καθημερινά, την χειμερινή τις εορτές και τα τριήμερα.

▲ Χάρτης της περιοχής με σηματοδοτημένα μονοπάτια από το πρόγραμμα LEADER 2.
 ◀ Τμήμα από τον χάρτη "Πελοπόννησος" 1:250.000 των Road Editions.

ΕΣΤΙΑΣΗ:

Ταβέρνες της Μάντως (όλο το χρόνο) και του Πανούλη.

ΑΠΟΣΤΑΣΕΙΣ:

- Από Αθήνα: 230 χλμ.
- Από Θεσ/νίκη: 700 χλμ
- Από Σπάρτη: α) Μέσω Αγοριανών : 32 χλμ
- β) Μέσω Βεροίων : 36 χλμ

Εξαιρετικά σηματοδοτημένα μονοπάτια και θαυμάσιες οδικές διαδρομές στον Πάρωνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ♦ Σ.Ι. Καργάκου, “**Η Ι. Μονή Αγ. Αναργύρων Σταματήρας του Πάρωνος**”, εκδ. Ι.Μ.Αγ. Αναργύρων, Σπάρτη 1993.
- ♦ Ν. Ι. Κουφού, “**ΤΑ ΒΕΡΟΙΑ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΟΣ, ΜΝΗΜΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ**”, εκδ. Ι.Μ. Αγ. Αναργύρων, Πάρων 2001.
- ♦ Αρχιμ. Παμφίλου, “**Προϋποθέσεις λειτουργίας του Μοναχισμού στη σύγχρονη Πελοπόννησο**”, εκδ. Ι.Μ. Αγ. Αναργύρων, ΠΑΡΝΩΝ 1999.
- ♦ Αρχιμ. Πάμφιλου, “**ΑΓΙΑΝΑΡΓΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΗΣ ΑΣΚΗΤΙΚΗΣ ΣΤΑΜΑΤΗΡΑΣ**”, εκδ. Ι. Μ. Αγ. Αναργύρων, ΠΑΡΝΩΝ 2002.